

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De mensura periodi. Capvt XII.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

quid dicitur, & concinnum nihil vetat, numeros ubique habere frigidum est. Nam numerosum est in structura dictionum; numerus autem est intervallo longorum, & breuium varietas: bene construere minus habet curam, intervallis distinguere, operosior est apparatus, qui non est ubique necessarius. Idcirco recte praescribit M. Tullius.

Genus autem hoc orationis, neque totum assumendum est ad causas forenses, neque omnino repudiandum: si enim semper utare, cum satietatem affert, tum quale sit, etiam ab imperitis agnoscitur. Detrahit praeterea actionis dolorem, aufert humanum sensum a foris, tollit funditus veritatem, & fidem. Sed quoniam adhibenda nonnunquam est, primum videndum est, quo loco, deinde quandiu retinenda sit, tum quot modis commutanda.

Adhibenda est igitur numerosa oratio, si aut laudandum est aliquid ornatus, ut nos in accusationis secundo, de Sicilia laude, aut in senatu de Consulatu meo, aut exponenda narratio, quae plus dignitatis desiderat, quam doloris, ut in quarto accusationis, de Ennensi Cerere, de Segestana Diana, de Syracusarum situ diximus.

Saepe etiam in amplificanda re, concessu omnium funditur numerosè, & volubiliter oratio. Id nos fortasse non perfecimus, conati quidem sapissime sumus, quod plurimis locis perorationes nostrae voluisse nos, atque animo contendisse declarant.

Id autem tum valet, cum is qui audit, ab oratore iam obsessus est, ac tenetur. Non enim id agit, ut insidietur, & obseruet, sed iam fauet, processumque vult, dicendique vim admirans non inquit, quod reprehendat.

Hae autem forma retinenda non diu est, nec dico in peroratione, quam ipse includit, sed in orationis reliquis partibus: nam cum sis his locis usus, quibus ostendi licere, transferenda tota dictio est ad illa, quae nescio cur, cum Graeci κωματα & κάλα nominant, nos non recte incisa, & membra dicamus.

Hae Cicero, cuius vestigia relegens Quintilianus, addit quoque de suo multa.

Ubi cumque acriter erit, & instanter, pugnaciterque dicendum, membratim, casumque dicemus. Nam hoc in oratione plurimum valet: adeoque rebus accommodanda compositio, ut asperis, asperos etiam numeros adhiberi oporteat, & cum dicente, aequè audien-

tem inhorrescere: Membratim plerumque narrabimus, ut ipsas periodos maioribus intervallis, & velut laxioribus nodis resolvemus, exceptis, quae non dicendi gratia, sed ornandi narrantur, ut in Verrem Proserpinae captus. Haec enim levis, & fluens contextus decet. Periodus apra proceris maiorum causarum, ubi sollicitudine, commendatione, miseratione res eget. Item communibus locis, & in omni amplificatione: sed poscitur tum austeritas, si accusetur: tum fusa, si laudes. Multum & in epilogis pollet. Totum autem adhibendum est quo sit amplius compositionis genus, cum iudex non solum rem tenet, sed etiam captus est oratione, & se credit actori, & voluptate iam ducitur.

Historia non tam finitos numeros, quam orbem, contextumque desiderat. Namque omnia eius membra connexa sunt, quoniam lubrica est, ac fluit, ut homines, qui manibus inuicem apprehensis, gradum firmant, continent, & continentur. Demonstrativum genus omne fusiores habet, liberioresque numeros. Iudiciale, & concionale, ut materia varium est, sic etiam ipsa collatione verborum.

De mensura periodi.

CAPVT XII.

Ambitiosus est plerumque nimis periodorum tractus, atque in ipso, quod moderatum esse oportet, & numerosum, modum omnem, numerumque excedit. quod ne contingat prudenti ratione providendum summi Rhetores decrevere.

Demetrius quidem Phalereus libro περιεμνησας eos irritet, qui eiusmodi periodos frequentes congerunt, quos ait capite, non secus ac ebrios male consistere, auditores vero, propter affectationem nauseare τῶν τε τὰς πικρὰς περιόδους λεγόντων, οὐδ' αἰ κεφαλαὶ διαίτης ἐστῆσαν, ὡς ἐπὶ τῶν ἀναμείνων. οἱ δ' ἀκούοντες νοστιῶσι διὰ τὸ ἀπίθανον. ναυτιῶσι.

Ille autem delicatus orator hunc modum statuit, ex ambitibus autem ij, qui sunt minores, ex duobus membris constituuntur. Maximi vero ex quatuor. Qui quatuor membra excedunt, hi modum, atque mensuram periodi transeunt. Fiunt etiam quaedam circumscriptiones, quae tribus membris, quaedam, quae

υνο(quas simplices continuationes nominamus) continentur. Quando enim membrum longitudinem, & flexum in fine habuerit, tunc vnus membri ambitus efficitur, vt

α15

Η γαρ σαφής φράσις πολὺ φῶς παρέχει
ταῖς ἄκροῦ των διανοίας ἔτι αὐτὴν multa
iunguntur membra, enitendum est, vt in-
colon amplum, & dignitatis plenum cadat cir-
cumscriptione.

Vt verò periodus sit moderata, cautio adhibenda est, ne membris longius excurrentibus vitamur, aliò quia compositio immoderata, & ad intelligendum difficilis efficitur; Nam, neque ars poetica vltra hexametrum progressa est, nisi alicubi in paucis.

Atque vt redundantia orationem non de-
cet, sic, neque exiguitas ob iciniam, & an-
gustam nominum structuram, qualis hæc est,
vita breuis, ars longa, præcepto occasio, quam
ille κεκερματισμένω κ' εὐκαταφρόνητον. vo-
cat.

Hæc fermè nobilis sophista, qui profectò,
dum maiores periodos omnes, quatuor hexa-
metris circumscribit, videtur mihi de vestigiis
magnitudine, aut paruitate decernere, an
tequam corpus nouerit. Primum concipienda
est mente sententia, deinde illa periodus, vt
vestis accedet. Itaque, cum quis orator ver-
setur in illo tenui, & climato genere dicendi,
nec habet amplam rerum congeriem, mollioribus
fermè numeris explet sententias, at ve-
rò, cum in rebus exaggeratis adiunctorum
obuersatur multitudo, sæpissimè extra istas
deliciorum Rhetorum ripas, vibratus ora-
tionis impetus efferuescet.

Rectè dixit Xenophon ἀφικόνιο οἱ Ἕλληες
ἐπὶ τῆ τηλεβοῶν ποταμῶν. οὗτος ἦν μέγας
βου κἀλὸς δέ. Venereunt Græci ad Teleboam
fluum, hic magnus quidem non erat, amœnus
tamen. & peruertit gratiam periodi, qui ita
extulit, erat quidem ille magnitudine multis in-
ferior, at ceteros amœnitæ longè antecellebat.

Peruertit, inquam, quorsum? quia pygmæo
grandiores cothurnos aptare voluit, quàm
pedis mensura pateretur.

At verò, si mihi non Teleboas, sed Tigris,
aut Ister extra ripas efferuescens sit describen-
dus, qui se vasto quodam impetu restagnans
efferat petulantius, qui agros antea alendis
frugibus mites, nunc desolatos obruat, qui
sudatos tot mensibus agricolarum labores
proterat, qui segetes in culmum iam erectas,

& lato partu luxuriantes decutiat, qui boues
hauriat cum suis laboribus, qui supra mis-
rorum agrèstium mapalia feratur ellisus, &
torrens, qui obstantes frustra moles, per
nexus operum manans excindat, qui in-
sepulta etiam mortalium capita, & abreptos à
complexu matrum paruulos communi rui-
na sepeliat, quis tunc me iubeat quatuor he-
xametris orationem circumscribere.

Prima igitur lex magnitudinis in perio-
do est circumscriptio sententiæ, & notionis,
quæ est in mente; hæc si grauis est, & multa-
rum rerum comitarum habet, longiores amat
tractus verborum; sin contra breuis, vel mo-
dica, vt in attenuato, & mediocri genere fieri
solet, puerilis est ingenij diffusius extende-
re.

Deinde etiam in graui genere videndum
est, ne longiores illæ periodi irrepant ex af-
fectatione, sed necessitate quadam fluere vi-
deantur, ne multæ grandiores continuentur,
ne elidant spiritum dicentis, ne ramentis, &
quisquilijs, hoc est, minutis sensibus sint op-
pleta, & quasi bullatis nugis intumescant.

De artificio implendæ periodi.

CAPVT XIII.

Amplificandæ igitur periodi artificium
plurimum confert ad eloquentiam, de
quo hic pauca subiungam. Amplifica-
tur autem periodus quinque modis.

Primò per definitionem.

Secundò per enumerationem.

Tertiò per interpretationem.

Quartò per congeriem, siue incremen-
tum.

Quintò per adiuncta, siue per circumstan-
tias.

I. Per definitionem: vt pro Milone Cicero
cum posset dicere vidimus curiam incendi.
Verbum illud definit, & ita amplificat. Vi-
dimus templum Sanctitatis, amplitudinis,
mentis consilij, publici caput vrbis, aram so-
ciorum, portum omnium gentium, sedem ab
vniuerso populo Romano concessam vni or-
dini, inflammari, excindi, funestari.

II. Per enumerationem partium. Vt cum
esset satis dicere, omnes lugent Clodium, ta-
men partibus ita enumeratis exornat. Pu-
blij Clodij mortem æquo animo nemo
ferre potest. Luget Senatus, moeret equester

O o

ordo